

В. В. ЛАВРУК

Подільський державний аграрно-технічний університет,
м. Кам'янець-Подільський

ОСОБЛИВОСТІ ТА СТРУКТУРИЗАЦІЯ ЕКОНОМІЧНОЇ МОДЕРНІЗАЦІЇ ТВАРИННИЦТВА

Наукові праці МАУП, 2017, вип. 53(2), с. 35–42

Серед інших галузей сільського господарства тваринництво є однією з визначальних для продовольчої безпеки країни. Останніми роками негативні зміни в галузі характеризуються скороченням поголів'я сільськогосподарських тварин і птиці, зниженням їх продуктивності та значним зменшенням обсягів виробництва. Все це відбувається на фоні зростання виробничих витрат і собівартості, що, у свою чергу, спонукає тваринницькі підприємства до відмови від упровадження економічної модернізації свого виробництва і скорочення виробничих потужностей. Слід відмітити, що ефективне функціонування галузі тваринництва зумовлюється невідкладним переходом до сучасних форм системи господарювання та управління. Це забезпечує зростання обсягів інноваційних видів продукції за рахунок проведення економічної модернізації виробництва.

У сучасних складних умовах стабілізації ринкових відносин галузь сільського господарства досі залишається відкритою і незахищеною. Насамперед це стосується соціально-економічної діяльності тваринництва, яке займається виробництвом трудомістких видів продукції (м'яса, молока) і піддається безпосередньому впливу факторів зовнішнього середовища. Нині стан м'ясного і молочного скотарства, як і інших галузей тваринництва, зумовлює потребу здійснення комплексної модернізації виробничих процесів, яка дає можливість забезпечити, у нестабільних умовах господарювання, помітне зростання виробництва тваринницької продукції.

Необхідність здійснення процесу економічної модернізації у тваринництві зумовлена сучасними вимогами сільськогосподарського виробництва та конкурентними умовами господарювання різних аграрних підприємств регіонів України. Зазначимо, що основною складовою модернізації тваринництва є структурні зрушення у його розвитку, які спонукають не тільки до зміцнення взаємозв'язків між функціонуючими підгалузями, але й покращення параметрів продуктивності сільськогосподарських тварин, якості тваринницької

продукції, екологічної безпеки її виробництва, ефективного використання виробничих і трудових ресурсів.

Економічна модернізація тваринницьких підприємств у наступні роки повинна стати необхідною передумовою їхнього інноваційного розвитку. Тому дослідження значення та особливостей економічної модернізації тваринництва є актуальною проблемою і однією з пріоритетних у завданнях аграрної політики держави, оскільки є важливою не тільки для окремих підприємств, а й кожного регіону країни.

Теоретичне і методологічне дослідження проблем стану і перспектив інноваційного розвитку тваринницької галузі, модернізації економіки, її галузей та окремих підприємств проводилося у працях відомих вітчизняних вчених: В. Г. Андрійчука, В. М. Гейця, В. Ф. Іванюти, П. К. Канінського, І. Я. Месель-Веселяка, Б. Й. Пасхавера, П. Р. Пуцентейла, П. Т. Саблука, І. В. Свиноуса, І. Н. Топіхи, Л. П. Червінської, О. М. Шпичака та інших.

Водночас недостатньо висвітленими залишаються проблеми: обґрунтування перспективних напрямів і механізмів прискорення економічної модернізації тваринництва, а також її ризиків, критеріїв та індикаторів; визначення основних стимулів і способів усунення перешкод для розвитку інноваційної активності та підвищення ефективності тваринницьких підприємств.

Визначимо динамічні тенденції та особливості економічної модернізації, виявимо основні чинники, що впливають на економічний розвиток тваринництва та створення необхідних умов для здійснення модернізаційних перетворень.

Встановлено, що прискорене проведення економічної модернізації основних галузей підприємств сприяє високому рівню науково-технічного розвитку, раціональному використанню виробничого потенціалу і економії ресурсів, підвищенню продуктивності праці та ефективності виробництва продукції, вирівнюванню внутрішньої і зовнішньої конкуренції. Дослідження показали, що важливу роль у здійсненні модернізаційних змін відіграє соціально-економічний стан аграрних підприємств регіонів, який визначається об'єктивними (географічне положення, рівень технічного забезпечення, наявність природних і виробничих ресурсів, умови виробництва, галузева структура) і суб'єктивними (наукова організація виробництва і праці, формування кадрового складу, зацікавленість керівників у використанні прогресивних технологій і проведенні модернізації, застосування нових інструментів і методів регіонального управління тощо) чинниками.

Основними вимогами до проведення основного процесу — економічної модернізації тваринництва є:

- оцінка можливостей підприємств і їхнього потенціалу для проведення модернізації тваринництва;
- розроблення ефективних заходів і створення необхідних умов для здійснення науково обґрунтованої економічної модернізації;
- оперативність підготовки та якісне проведення модернізації тваринництва;

- здатність до нагромадження знань і професійної підготовки для впровадження заходів модернізації;
- ефективне управління кадрами та мотиваційне спрямування їх на процес економічної модернізації;
- дієвість механізму формування, прийняття та виконання управлінських рішень щодо своєчасності проведення модернізації тваринництва та інших галузей підприємств;
- забезпечення ефективного функціонування цілісної системи взаємопов'язаних модернізаційних процесів.

Основна мета діяльності та розвитку сільськогосподарських підприємств полягає у задоволенні потреб населення у необхідній кількості продовольчих товарів (складають понад 60 % витрат сімейного бюджету) [4, 266–268], зокрема 53 % продуктів харчування тваринного походження (за даними вибіркового опитування сільського населення регіонів України).

Результативна діяльність аграрних підприємств зумовлюється своєчасним переходом до нових форм системи господарювання та управління, які у змозі забезпечити зростання рівня науково-технічного прогресу, продуктивності праці, інноваційного розвитку за рахунок проведення повномасштабної модернізації виробництва, яка направлена на внесення позитивних змін, що спрямовуються на прискорення економічного зростання кінцевих результатів виробництва при ефективному використанні виробничих потужностей і ресурсів, зусиль держави та аграрних підприємств. Окрім цього, інтенсивність проведення економічної модернізації дасть можливість стабілізувати нарощення обсягів виробництва екологічно чистої тваринницької продукції, покращити якісні характеристики, розширити її асортимент.

Однак поки що можна споглядати низку проблем, що пов'язуються з економічною модернізацією тваринництва:

- високий рівень техніко-технологічної відсталості та енергомісткості виробництва продукції;
- зношеність основних фондів;
- нерациональність у використанні виробничих ресурсів;
- неналагодженість ринкової інфраструктури та інноваційних процесів;
- низький рівень доходів і неспроможність населення купувати інноваційну продукцію за високими цінами;
- зацікавленість населення у придбанні імпортних продуктів тваринного походження;
- організаційна недосконалість виробництва нових видів продукції за вимогами споживчого ринку.

Слід зазначити, що процес економічної модернізації тваринництва зводиться до формулювання загальних положень (періоди проведення, графіки виконання, відповідальні виконавці), що відображають основну його мету, механізми її досягнення та необхідні ресурси. Все це вимагає дослідження проблеми широкого впровадження основних аспектів модернізації тваринництва та кожного підприємства, яке повинно доповнюватися науковими

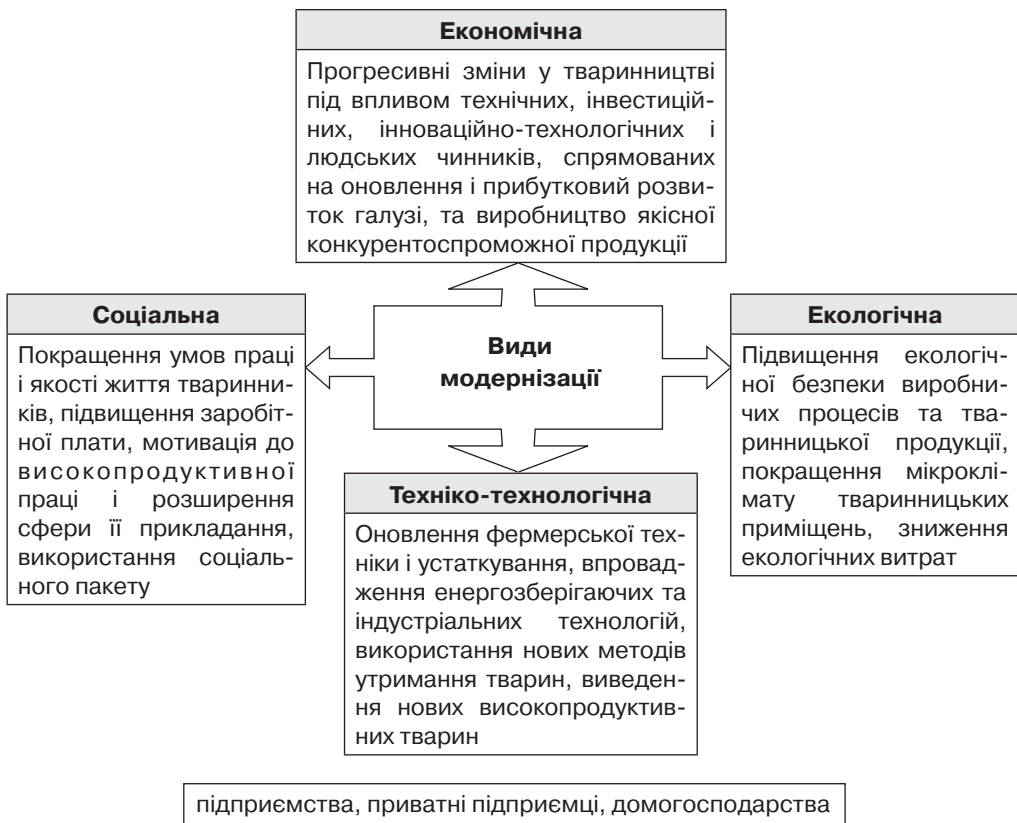
розробками вчених-практиків, що забезпечить швидке подолання наслідків кризових явищ та перехід до інноваційних форм господарювання.

Стійкий розвиток тваринництва (перебуває під впливом наслідків продовольчої кризи, деградації породного складу сільськогосподарських тварин, дефіциту кормових ресурсів, недосконалості техніко-технологічного устаткування) нерозривно пов'язаний з отриманням продукції, яка органічно вписується у ланцюг виробництва сировини — продуктів споживання — споживачі продуктів харчування.

У цьому випадку важливим аспектом покращення існуючих ситуацій є активізація визначення принципів побудови ефективної системи виробництва висококалорійних продуктів харчування для задоволення ними потреб населення на основі прискорення застосування організаційно-економічної та низки інших видів модернізації тваринництва (див. рисунок).

Розвиток галузі тваринництва перебуває на етапі свого поступового відродження, а тому його модернізація не в змозі одразу забезпечити прогрес без запровадження високих індустріальних технологій, які у перспективі сприятимуть формуванню нового (якісна інтелектуальна інформація, професійні знання і практичний досвід) технологічного способу виробництва. Тут же

ВНУТРІШНЄ СЕРЕДОВИЩЕ

Основні види та суб'єкти модернізації тваринництва (власна розробка)

слід зазначити, що універсальна міні-техніка і сучасне обладнання сприяють появі творчого характеру праці, яка вимагає нових знань і навичок працівників та поєднання їх з високою освітньою і професійно-технічною підготовкою з метою проведення модернізації.

Зазвичай кожен вид економічної модернізації формується залежно від виконуваних на підприємствах (та на інших суб'єктах господарювання) функцій: економічних (техніко-економічних, організаційно-економічних, інноваційно-технологічних), соціальних, екологічних, політичних та інших, кожна з яких відіграє свою конкретну роль у розвитку підприємства та його основних галузей.

Модернізаційні перетворення на підприємствах здебільшого залежать від стану виробничого потенціалу і технологічного оновлення, а техніко-технологічна модернізація, як один із факторів кількісних і якісних змін, передбачає впровадження прогресивних технологій, набутих знань та продовження виконання цілого комплексу досліджень за пріоритетними техніко-технологічними напрямками розвитку тваринництва.

Метою технологічної модернізації є пошук, підбір нових національних і зарубіжних інноваційних розробок та використання нових підходів до формування організаційно-економічного механізму, який передбачає впровадження нововведень і нової системи мотивації праці, підготовки і організації взаємодії з іншими товаровиробниками і споживачами продукції. Усі ці питання є предметом активних дискусій вітчизняних вчених [3; 5; 6].

Зауважимо, що соціальні аспекти економічної модернізації тваринництва забезпечують реалізацію мети щодо комплексного розвитку сільських територій, як основних територіальних складових державної агропродовольчої політики, і населення, яке має бажання здійснити перехід на нове мислення стосовно ведення господарської діяльності.

Однак вирішення проблем технічного і технологічного переозброєння тваринництва залежить від соціально-економічного розвитку сільських територій, на яких воно розміщується. У цьому контексті важливе значення мають питання демографічного відтворення і зайнятості населення, розширення сфер прикладання праці, інфраструктурного і житлового забезпечення, модернізації соціальних послуг, благоустрою та розвитку ринків.

Економічна модернізація тваринництва є однією з актуальних завдань ринкової економіки, оскільки виступає фактором її економічного зростання, покладеного в основу внутрішньої політики кожного підприємства, його інноваційної сфери та перспектив виробничої діяльності. На сьогодні спостерігається відставання більшості аграрних підприємств у впровадженні економічної модернізації, параметри якої безпосередньо пов'язані з техніко-технологічною та інноваційною модернізацією.

Усі вони дають можливість запровадити новітні технології, удосконалити технологічні процеси у тваринництві, раціоналізувати працю тваринників та підвищити її продуктивність. А тому зараз на рівні державних структур необхідно більше уваги приділяти питанням економічної модернізації, як необхідної умови реалізації впровадження закономірних переваг стабіліза-

ції розвитку, підвищення ефективності та конкурентоспроможності підприємств.

Зазвичай кожне підприємство зацікавлене у проведенні такої економічної модернізації тваринництва, яка б відповідала сучасним економічним реаліям та забезпечувала інтенсифікацію інноваційного виробництва і підвищення конкурентоспроможності тваринницької продукції. Проте на державному рівні активізувалися у цьому напрямі лише окремі регіони, які зрозуміли, що інноваційний шлях є стратегічним орієнтиром розвитку їхньої регіональної економіки. Підтвердженням цього тезису є стратегічний характер інноваційних процесів, які вимагають використання особливого інструментарію процесу проведення модернізації і взаємоузгодження його з цільовим використанням фінансових ресурсів при вирішенні питання інтенсифікації інноваційного виробництва тваринницької продукції.

Кожна форма модернізації передбачає побудову формальних або неформальних норм і правил (відображуються у чинних нормативно-правових документах), ділових стосунків та взаємодію економічних суб'єктів у системі модернізаційних процесів. Однак у випадку становлення обумовленої модернізації правові аспекти переносяться на досить тривалий період, протягом якого підприємства і галузь тваринництва несуть значні витрати.

Формування ефективного, інноваційного і конкурентоспроможного структурного процесу забезпечує існування структурної модернізації, яка сприяє кількісним і якісним змінам у тваринництві, традиційних галузях господарств та формуванню нових. А тому провідними слід вважати ті високотехнологічні галузі, де концентруються прогресивні науково-технічні досягнення, що забезпечують позитивні зміни під впливом структурних зрушень. Щоразу вони сприяють трансформації внутрішньої будови системи, взаємозв'язків між її елементами, а це призводить до зміни основних (інтегральних) системних якостей [1].

Процеси структуризації здійснюються у напрямі подрібнення великих тваринницьких комплексів і ферм на менш дрібні. А тому структуризацію тваринництва умовно можна схарактеризувати часткою галузей, які у змозі здійснювати нововведення. Основними структурними ознаками модернізації є створення можливостей для застосування сучасних технологій в основних галузях підприємств; удосконалення форм споживання продукції; покращення економічних, соціальних і культурних умов для інтенсивного розвитку нового виробництва. Вчені стверджують, що модернізація є комплексним процесом, який передбачає трансформування не тільки економічної, але й інших сфер діяльності відповідно до обраних цілей [2].

Структуризація економічної модернізації, враховуючи інноваційну активність регіонів України, визначає взаємозв'язок і збалансування їхніх параметрів між:

- теоретичними передумовами і практичними результатами, що характеризує науковий і технологічний зв'язок;
- фінансовою стійкістю підприємств і розміром власних ресурсів;

- упровадженням економічної модернізації, її тиражуванням і реалізацією інноваційних продуктів;
- якістю і конкурентоспроможністю інноваційної тваринницької продукції;
- існуючими нововведеннями і комерціалізацією нових наукових ідей.

Структурна економічна модернізація тваринництва здебільшого базується на розвитку експортно-орієнтованих галузей, які володіють не тільки вітчизняним, але й імпортозамінним потенціалом. А тому актуальним питанням є впровадження ресурсозберігаючих технологій, біотехнологічних систем і нових методів господарювання, що сприятиме забезпеченню зростання обсягів виробництва тваринницької продукції, покращенню продовольчої безпеки з метою забезпечення населення України якісними продуктами харчування власного виробництва за доступними цінами.

Отже, взаємозв'язок елементів структурної модернізації сприяє економічному зростанню ефективності виробництва, дає змогу забезпечити консолідацію і скоординувати діяльність різних галузей, покращити їхній науково-інноваційний потенціал, розвивати аутсорсингові, маркетингові, трейдингові та інфокомунікаційні технології.

У перспективі головні завдання структурної модернізації тваринництва повинні відображати рівень забезпечення зростання обсягів виробництва тваринницької продукції на основі якісного оновлення технологій і раціонального перерозподілу виробничих ресурсів на користь розвитку споживчого сектору економіки.

У процесі структуризації економічної модернізації, з урахуванням інноваційної складової, передусім слід брати до уваги основні чинники, які характерні для тваринництва: значні розміри вільних фінансових ресурсів кожного регіону; наявність висококваліфікованих кадрів, здатних забезпечити здійснення модернізації; наявність експериментальних виробничих об'єктів для відпрацювання й реалізації модернізаційних заходів в усіх регіонах країни.

Джерела

1. Біла С. О. Державне управління структурно-інноваційним зрушенням в економіці України // Вісн. Укр. Академії держ. упр. при Президентів України. 2000. № 4. С. 66–78.
2. Бокарев Ю. П. Теории модернизации и экономическое развитие // Вестн. РГГУ. Серия: экономика. 2009. № 3. С. 14–25.
3. Геєць В. Ліберально-демократичні засади: курс на модернізацію України // Економіка України. 2010. № 3. С. 4–20.
4. Іванюта В. Ф. Регіональна стратегія підприємництва в умовах євроінтеграції: монографія. К.: Центр учбової л-ри, 2008. 310 с.
5. Стратегічні виклики ХХІ століття суспільству та економіці України / за ред. В. М. Геєця, В. П. Семиноженка, Б. Є. Кваснюка. К.: Фенікс, 2007. В 3 т. Т. 1. 544 с.
6. Шубравська О. В. Напрями, тенденції та ризики інноваційних трансформацій агропродовольчого розвитку // Інноваційні трансформації аграрного сектора економіки: колект. моногр. / О. В. Шубравська, Л. В. Молдаван, Б. Й. Пасхавер та ін.; за ред. О. В. Шубравської. К.: Ін-т екон. та прогнозув. НАН України, 2012. С. 25–53.

Обґрунтовуються теоретичні підходи до визначення сутності економічної модернізації та вказуються основні вимоги до її проведення. Виокремлено хронологічні періоди економічного розвитку модернізаційних процесів у країні та визначено їхню роль у розвитку тваринництва. З'ясовано, що основною ознакою модернізації є її ефективна структура, а найважливішими характеристиками — інноваційність і конкурентоспроможність. Виділено основні проблеми, що перешкоджають впровадженню економічної модернізації у тваринництві. Доведено, що існування ефективного виробничого процесу на інноваційній основі сприяє створенню структурної модернізації, яка забезпечує зростання рівня конкурентоспроможності тваринництва. Відповідно до проведеного дослідження запропоновано основні напрями здійснення модернізації тваринництва.

The article explains the theoretical approaches of defining the essence of economic modernization and specifies the basic requirements for its implementation. The chronological periods of economic modernization processes in the country are defined and their role in the development of animal husbandry is identified. It was found that the main feature of modernization is its effective structure, and the most important characteristics are the innovation and competitiveness. The main problems hindering the implementation of economic modernization in animal husbandry are stated. It is proved that the existence of an efficient innovation process helps to create the basis of the structural modernization that provides the increase of the competitiveness of livestock. According to the study the main directions of the livestock modernization are suggested.

Обосновываются теоретические подходы к определению сущности экономической модернизации и указываются основные требования к ее проведению. Выделены хронологические периоды экономического развития модернизационных процессов в стране и определена их роль в развитии животноводства. Установлено, что основным признаком модернизации является ее эффективная структура, а наиболее важными характеристиками — инновационность и конкурентоспособность. Выделены основные проблемы, препятствующие внедрению экономической модернизации в животноводстве. Доказано, что существование эффективного производственного процесса на инновационной основе способствует созданию структурной модернизации, которая обеспечивает рост уровня конкурентоспособности животноводства. Согласно проведенному исследованию предложены основные направления осуществления модернизации животноводства.

Надійшла 6 червня 2017 р.